

نقش آموزش ابتدائی در پیشرفت کشور

گزارشی از اولین نشست علمی در باره

اهمیت آموزش در دوره ابتدائی

دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

دانشگاه تهران

نهم اسفندماه ۱۴۰۱

الف - مقدمه:

دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران اولین نهاد موظف به آموزش، پژوهش و عرضه خدمات تخصصی در حوزه‌های روان شناسی و علوم تربیتی است که در دهه ۱۳۴۰ خورشیدی تاسیس شده است. این دانشکده پیشقراول، از جمله رسالت، ماموریت و وظایف خود را تحلیل مشکلات و عرضه پیشنهاد‌های کارشناسانه درباره بهبود کیفیت مقاطع نظام آموزشی کشور منظور می دارد. بدین جهت، با توجه به اهمیت نظام آموزش ابتدائی کشور، مجموعه نشست های علمی تحت عنوان " سلسه نشست های نقش آموزش ابتدائی در پیشرفت کشور " را برنامه ریزی کرده است. اولین نشست از این سلسه نشست ها تحت عنوان " اهمیت آموزش و تربیت در دوره ابتدائی " از ساعت ۸ تا ۱۲ صبح روز سه شنبه نهم اسفند ماه ۱۴۰۱ در تالار شورای دانشکده برگزار شد. در این نشست عده ای از اعضای هیات علمی و نیز دانشجویان به طور حضوری و نیز برخط (آنلاین) حضور یافتند. هم چنین تعدادی از اعضای هیات علمی این دانشکده و برخی صاحب نظران دیگر به سخنرانی پرداختند. در اینجا به اختصار گزارشی در این باره عرضه می شود.

ب- هدف‌های نشست و فرایند آن

هدف اولین نشست، بررسی و بحث پیرامون جنبه‌های نظری و زیربنایی وضعیت مطلوب نظام آموزش ابتدائی بود. مطالب عرضه شده موضوع های زیرادبر داشت:

۱- چرا آموزش ابتدائی مهم ترین مقطع نظام آموزشی است؟

(دکتر عباس بازرگان)

۲- ظرفیت شناختی و یادگیری در دوران کودکی (دکتر کمال خرازی و دو نفر از همکاران)

۳- ابعاد روان شناختی و رشد عاطفی - اجتماعی کودکان (دکتر رضا پورحسین)

نقش آموزش ابتدائی در پیشرفت کشور

۴- دوران کودکی از منظر اخلاقی - اجتماعی (دکتر نرگس سجادیه)

۵- رشد شناختی در دوران کودکی (دکتر جواد حاتمی)

۶- آموزش ابتدائی، توسعه انسانی و تجارب جهانی

(دکتر رضوان حکیم زاده)

۷- ابعاد اقتصادی در دوره آموزش ابتدائی

(دکتر ابوالقاسم نادری).

هر کدام از سخنرانان درباره موضوعهای ذی ربط مطالب خود را عرضه کردند. سپس پرسش‌های شرکت کنندگان حضوری و برخط مورد توجه قرار گرفت. ضمن تحلیل آن‌ها پاسخ‌های لازم عرضه شد. این نشست در ساعت ۸ صبح آغاز و تا ساعت ۱۲ ادامه داشت.

پ- مطالب عرضه شده در نشست:

بخش یکم

۱- **درباره اهمیت دوره آموزش ابتدائی** اشاره شد که با توجه به فزونی گرفتن پیکره دانش بشری، و این که در قرن بیست و یکم یادگیری محور اصلی پیشرفت کشورها می باشد، پایه و بنیان توسعه انسانی را می توان یادگیری در دوره پایه (آموزش ابتدائی) قلمداد کرد. بدین جهت کودکانی که در حال حاضر در دبستان مشغول تحصیل می باشند در آینده شغلی خود با جهانی روبرو می شوند که نیمی از مشاغل مورد تصور آنان ممکن است دیگر وجود نداشته باشد. لذا علاوه بر جنبه های شناختی، سایر جنبه از جمله اجتماعی و اخلاقی آموزش و یادگیری در دوره پایه (ابتدائی) باید چنان مورد توجه قرار گیرد که "کودکان را برای روبرو شدن با آینده ای پیچیده آماده سازد."

از این رو زیربنای پیشرفت ایران در آینده، مستلزم فراهم آوردن آموزش ابتدائی با کیفیت مطلوب و رایگان برای همه کودکان لازم‌التعلیم در سنین ۶ تا ۱۱ ساله است.

سوال‌هایی که در این باره می توان مطرح کرد به شرح زیر است:

۱-۱- پوشش تحصیلی در نظام آموزشی ابتدائی ایران چگونه است؟

۱-۲- کودکان محروم از تحصیلات ابتدائی شامل چه گروه‌هایی است، و نسبت به آنان چه باید کرد؟

۱-۳- محتوای برنامه درسی دوره ابتدائی تا چه اندازه نیازهای فردی و اجتماعی را برآورده می کند و چه تحولی در آن باید بوجود آید؟

نقش آموزش ابتدائی در پیشرفت کشور

- ۱-۴- چگونه حجم کتاب‌های درسی و تعداد آن‌ها، در رابطه با ساعات درسی تحقق هدف‌ها را میسر می‌کند؟
- ۱-۵- برنامه استخدام معلمان، آموزش قبل و ضمن خدمت آنان، و نیز انتصاب مدیران در دوره ابتدائی تا چه اندازه کیفیت یادگیری دانش آموزان را در این دوره تضمین می‌کند؟
- ۱-۶- سنجش آموخته‌های دانش آموزان تا چه اندازه کیفیت پیامدهای یادگیری این دوره را تضمین می‌کند؟
- ۱-۷- آیا زمان آموزش خالص در مدارس ابتدائی نسبت به معیارهای مطلوب چگونه است؟
- ۱-۸- چگونه می‌توان وضعیت موجود نیروی انسانی شاغل در آموزش ابتدائی را از طریق آموزش مداوم به سوی وضعیت مطلوب هدایت کرد؟
- ۱-۹- روند عملکرد دانش آموزان دوره ابتدائی در مقایسه با سایر کشورهای منطقه و سایر کشورها چگونه است؟
- ۱-۱۰- چگونه می‌توان باتدوین و اجرای برنامه‌های بهبود کیفیت، عملکرد دانش آموزان دوره ابتدائی را- نسبت به پیامدهای یادگیری- به سطح ممکن ارتقاء داد؟
- همچنین بر ضرورت پژوهش، نوآوری و تحول در نظام آموزش ابتدائی تاکید شد؛ به ویژه ضرورت گذار در موارد زیر برجسته شد:

- گذار از معلم - محوری به دانش آموز - محوری؛
- گذار از برنامه درسی انعطاف ناپذیر به برنامه درسی - انعطاف پذیر، برای پرورش پیامدهای یادگیری جهت روبرو شدن با "دنیای آینده"؛
- گذار از ساعات درسی (فعلی) ("در حدود کمتر از ۵۰۰ ساعت در سال تحصیلی") به اجرای آن به حدود ۸۵۰ ساعت (نسبتاً مطلوب جهانی) در یک سال تحصیلی.

در ضمن، به دونکته از بیانات یکی از پژوهشگران اقتصادآموزش (شادروان دکتر حسین عظیمی) به شرح زیر اشاره شد:

- "توجه به آموزش ابتدائی، در راستای فرهنگ سازی برای باورهای لازم جهت پیشرفت کشور، به عنوان گام آغازین توسعه است"؛
- "باید به هدف و جایگاه مدارس ابتدائی در تمدن سازی خود توجه نمائیم. مدرسه باید آزادی بیان، حس نظم پذیری جمعی، احترام به حقوق دیگران را در وجود کودک رشد دهد؛ اگر مدرسه نتواند به این مهم دست یابد، توسعه اقتصادی در جامعه سامان نخواهد یافت."

(منبع: حسین عظیمی ارانی) به کوشش خسرو نورمحمدی "آموزش ابتدائی و آینده توسعه و تمدن ایران، بارگیری شده در تاریخ ۹-۱۱-۰۱ از سایت <http://eghfesadgardin.ir/Ba/news/15415>

بخش دوم

نقش آموزش ابتدائی در پیشرفت کشور

۲- در بخش دوم پیرامون ظرفیت شناختی و یادگیری در دوران کودکی بحث شدو به تغییرات پارادیمیک در آموزش اشاره گردید. در این باره بر نقش علوم شناختی، به ویژه روانشناسی شناختی، به منظور برنامه ریزی و اجرای فرایندهای یاددهی - یادگیری در دوره ابتدائی، پیوند گرائی (Connectivism) و توجه به آن در فرایندهای یاددهی - یادگیری قرن بیست و یکم تاکید شد.

همچنین به اهمیت رابطه ذهن، مغز و آموزش و ضرورت توجه به آن در آموزش ابتدائی اشاره شد. بر این نکته تاکید شد که لازم است در برنامه ریزی درسی و تدریس به معماری مغز و تدوین تجربه های مناسب یادگیری در سال های تحصیلی پایه در دوره ابتدائی توجه خاص مبذول شود. در این باره برای مثال، به تجربه های مرتبط درباره ذهن، مغز و آموزش در پروژه های دانشکده علوم تربیتی دانشگاه هاروارد (امریکا) اشاره شد. برخی از این پروژه ها بر رابطه علوم شناختی، زیست شناسی و آموزش تاکید دارند.

در ادامه مباحث این بخش، در باره ضرورت استفاده از امکانات فناوری اطلاعات و ارتباطات در فضای مجازی برای یادگیری عمیق در دوره آموزش ابتدائی بحث شد. در این باره امکان ایجاد فضای آمیخته (فیزیکی + مجازی) به منظور خلق فرصت برای یادگیری عمیق مورد بحث قرار گرفت. بر این نکته تاکید شد که **فضای آمیخته** می تواند به خلق اشتراکی دانش توسط خود دانش آموزان بیانجامد.

به عبارت دیگر، دانش آموزان در دوره ابتدائی، به عنوان عامل اصلی انجام فعالیت های یادگیری، می توانند در فضای آمیخته به تعامل بپردازند. در این راستا، با امکانات موجود در فضای الکترونیکی به تعامل می پردازند و با انتخاب هایی که انجام می دهد، نتیجه را شخصاً ملاحظه می کنند. این که کودکان خود عامل اجرای فعالیت ها هستند شوق یادگیری را در آنان تقویت نموده و تلاش بیشتر آنان را به دنبال می آورد. درباره استفاده از فضای آمیخته در دوره آموزش ابتدائی به پروژه ای، از طرف پژوهشکده علوم شناختی با همکاری معاونت آموزش ابتدائی وزارت آموزش و پرورش در ۲۰ مدرسه که در شهر تهران اجرا شده است، اشاره شد.

بخش سوم

در بخش سوم، درباره روانشناسی تحولی و نقش آن در دوره آموزش ابتدائی بحث شدو به ضرورت تحول در ذهن کودک پرداخته شد.

در این بخش بر این نکته تاکید شد که آموزش در دوره ابتدائی باید محرک را طراحی کند و از دانش آموز بخواهد که از طریق کنش و تعامل با محرک ایجاد شده به شناخت بیشتر دست یابد. به عبارت دیگر، آموزگار به عنوان تسهیلگر شرایط تعامل با محرک را برای او فراهم می آورد تا ساختار ذهنی او متحول شود.

بخش چهارم

نقش آموزش ابتدائی در پیشرفت کشور

در ادامه نشست، به نقش آموزش ابتدائی در پرورش جنبه های اخلاقی و اجتماعی پرداخته شد. در این باره به ابعاد سه گانه: شناختی، گرایشی و ارادی انسان اشاره شد. همچنین، تحول آن ها در دوران های مختلف زندگی مورد نظر قرار گرفت. بر این نکته تاکید شد که به نظر برخی صاحب نظران، تا قبل از ۱۲ سالگی نمی توان انتظار داشت که تربیت اخلاقی رخ دهد، زیرا تربیت اخلاقی مستلزم ظهور کامل قابلیت شناختی و بلوغ ارادی فرد است. در مقابل، برخی دیگر از صاحب نظران با تاکید بر توانمندی های شناختی کودکان در حوزه های تخیل و استعاره، بر لزوم تربیت اخلاقی در این دوره تاکید می کنند. ضمناً به اهداف تربیتی - اخلاقی اشاره شد و بر این نکته تاکید شد که برای تربیت اخلاقی خود مدرسه باید دارای جو اخلاقی باشد. برای این منظور شخصیت های مدرسه خود باید مظهر اخلاق باشند و نگاه آنان به کودک اخلاق مدار باشد؛ همچنین قوانین و آیین نامه های جاری نمایانگر اخلاق باشند و نیز کالبد مدرسه (فضای فیزیکی) نیز رعایت اخلاق را امکان پذیر کند. در این باره به سواد اخلاقی (شامل حساسیت اخلاقی، استدلال ورزی اخلاقی و تخیل اخلاقی) و ضرورت توجه به آن اشاره شد.

بخش پنجم

در ادامه نشست به جنبه های اجتماعی پرورش کودک اشاره شد. در این بخش بر تفاوت فعالیت اجتماعی با فعالیت های شناختی تاکید شد. در پرورش جنبه های اجتماعی کودک ضرورت دارد توجه شود که اجتماعی شدن کودک به خاطر هوشمندی اونیست. در این باره به مفهوم مغز اجتماعی (social brain) اشاره شد و ضرورت توجه به آن در دوره آموزش ابتدائی تاکید شد.

بخش ششم

در بخش بعدی نشست، روندهای بین المللی در آموزش ابتدائی مورد بحث قرار گرفت. از جمله مباحث مطرح شده: نقش آموزش در توسعه انسانی به روایت شاخص های توسعه انسانی (تدوین شده توسط سازمان ملل)، رتبه توسعه انسانی ایران در مقایسه با کشورهای همگون. در این باره داده هایی در باره رتبه توسعه انسانی برخی کشورها به شرح زیر عرضه شد:

نام کشور رتبه توسعه انسانی

- کره جنوبی ۱۶
- ژاپن ۱۹
- عربستان ۳۵
- ترکیه ۴۷
- ایران ۷۶

نقش آموزش ابتدائی در پیشرفت کشور

به عبارت دیگر، کره جنوبی از نظر توسعه انسانی (براساس شاخص های سازمان ملل) در ردیف شانزدهم و ایران در میان کشورهای عضو سازمان ملل، در ردیف هفتاد و ششم قرار دارد. لازم به تذکر است که شاخص های توسعه انسانی شامل سه عامل (سلامت، آموزش، اقتصاد) است. ملاک های عامل آموزش، شامل: (الف) میانگین سال های تحصیلی جمعیت بزرگسال (ب) سال های تحصیل مورد انتظار (در افراد در حال تحصیل) است. برای ایران، داده های مربوط به این ملاک ها: ملاک (الف) ۱۰ سال و ملاک (ب) ۱۴/۶ سال گزارش شده است. اما هر چند که نرخ ثبت نام ناخالص در آموزش ابتدائی ۹۸.۲ درصد گزارش شده است، اما پیامدهای یادگیری در دوره آموزش ابتدائی تامل برانگیز است.

بخش هفتم

در آخرین بخش از نشست، درباره اقتصاد آموزش در دوره آموزش ابتدائی بحث شد. موضوعات مورد نظر در این قسمت شامل سرمایه گذاری، کارائی و اثر بخشی در نظام آموزش ابتدائی بود. براین نکته تاکید شد که از نظر بازدهی شخصی و بازدهی اجتماعی، سرمایه گذاری در آموزش ابتدائی نافع تر است. لذا لازم است که به اقتصاد آموزش ابتدائی توجه بیشتری مبذول شود. زیرا، این دوره نه تنها بر توسعه انسانی بسیار اثرگذار است، بلکه از نظر اقتصادی نیز به صرفه می باشد. در عین حال، تصریح شد که لازمه ارتقای اثربخشی بیرونی آموزش ابتدائی، توجه متناسب و منظومه وار به سایر انواع آموزش ها در بستر آموزش مادام العمر و مهیا کردن شرایط برای کاربرست آموخته های دوران تحصیل در محیط کار و زندگی شخصی است."

اولین نشست علمی پیرامون آموزش در دوره ابتدائی و نقش آن در پیشرفت کشور در ساعت ۱۲ خاتمه یافت. دومین نشست برای اردیبهشت ۱۴۰۲ برنامه ریزی شده است که درباره آن اطلاع رسانی خواهد شد.